

Panika kolem klimatu je absurdní

Klimatický alarmismus je **nejnebezpečnější prostředek** k prosazování státních intervencí a k potlačování lidské svobody

V pondělí 8. září 2008 pronese prezident Václav Klaus na setkání **Montpelerinské společnosti** v Tokiu projev o globálním oteplování. Orientace přináší text prosluvu, v němž prezident varuje před environmentalismem, který zneužívá vědu.

Václav Klaus
prezident ČR

Jsem přesvědčen – a záměrně to zmiňuji hned v úvodu – že panika, která je v poslední době vytvářena kolem dramatických, v minulosti údajně neznámých globálních klimatických změn a jejich následných katastrofálních důsledků pro budoucnost lidské civilizace, nesmí zůstat bez rezolutní odpovědi dosud více či méně mlčící většiny racionálně uvažujících lidí, zejména klasických liberálů, libertariánů a dalších mužů a žen vyznávajících svobodu jako hlavní hodnotu.

Víme (nebo bychom alespoň vědět měli), že tato panika nemá seriózní opodstatnění. Není podložena racionálními argumenty, nebere v úvahu zkušenosti z minulosti a její podstatou není věda. Tato panika je naopak založena na zneužití vědy neoliberalní, extrémně autoritářské, svobodou a prosperitou pohrdající a ve svém důsledku je ničící ideologií, kterou já – spolu s mnoha dalšími autory – nazývám environmentalismem. Za úvahu stojí i pojem „klimatismus“, zejména jako přímy a srozumitelný protiklad klimatologie. Vinod K. Dar ve svém článku „Klimatologie vs. klimatismus“ správně říká, že „klimatologie je

to důvodů já považuji environmentalismus a jeho současné nejsilnější verzi, klimatický alarmismus, za – na začátku 21. století – neúčinnější, a tudíž nejnebezpečnější prostředek k prosazování rozsáhlých státních intervencí a k nebyvalému potlačování lidské svobody.

To, že toto nebezpečí vnímám velmi silně a snažím se mu čelit, bylo hlavním důvodem k napsání mé knihy *Modrá, nikoli zelená planeta* s podtitulem „Co je ohroženo: klima, nebo svoboda?“, který je snad dostatečně jasný. Bylo to i popudem k mému aktivnímu angažmá v současné debatě týkající se klimatických změn a k tomu, abych byl jedinou hlavou státu, která se na konferenci OSN ke klimatickým změnám v New Yorku v září 2007 otevřeně a explicitně postavila proti současné globálně-oteplovací hysterii.

Jsem zklamaný z toho, že mnoho lidí, včetně řady politiků, vyjadřujících privátně podobné názory, veřejně více či méně mlčí. Každý den vidíme článek o pohybu desetinu stupně Celsia nebo Fahrenheita, fotografie ukazující tání ledovců, data o vzestupu hladiny oceánů, o změnách koncentrace CO₂ v atmosféře, o vlivu slunce na globální klima. Neustále slyšíme jednostrannou propagandu ohledně tzv. skleníkové hypotézy, ale neslyšíme seriózní ekonomické argumenty o nevyčerpatelnosti zdrojů, včetně zdrojů energetických (za předpokladu, že jsou rozumně využívány, což znamená za pomoci nedeformovaných cen a dobře definovaných vlastnických práv).

Nevidíme studie o nákladech a výnosech právě navrhovaných opatření a politik (závěry nedávného summitu G8 v Japonsku snížit v příštích čtyřiceti letech celosvětově emise oxidu uhličitého o 50 procent mi připomínají ambice pětiletek Leonida Brežněva před třiceti lety). Nevidíme dobře vyargumentované a laikům srozumitelné články o velmi složitém vztahu mezi různými časovými horizonty (v ekonomické teorii diskutovaném prostřednictvím konceptu diskontování). Stále čekám na zá-

knih, jakými jsou *The Ultimate Resource* od Juliana Simona, *The Improving State of the World* od Indura M. Goklanyho, *Skeptical Environmentalist* od Bjorna Lomborga a další. Měli bychom se snažit vysvětlit oně mlčící většinu, že tím „největším bohatstvím“, které měl Julian Simon na mysli, a tím jediným zdrojem skutečně ohrožovaným plány a aktivitami environmentalistů je člověk, jeho vynalézavost a jeho přirozeně úsilí jít vpřed.

Víra v technický pokrok

Žil jsem dlouho ve světě, ve kterém byly ceny a vlastnická práva účinně bezvýznamnými. Měl jsem příležitost vidět, jak neracionálně byly zdroje využívány (a často vyčerpávány) a jak zmičeno bylo v důsledku toho životní prostředí. Neměli bychom nikomu znovu umožnit, aby si hrál na trh a diktoval, co má kdo vyrábět, jak to má vyrábět, jaké vstupy používat a jaké zavádět technologie. Mělo by to za následek další, tentokrát celosvětovou katastrofu a skutečně „zbláčením mas“, zejména v rozvojových zemích. Určité známky toho vidíme už dnes.

Všem pesimistům bychom také měli připomínat lidskou zkušenost s technickým pokrokem v minulosti a vysvětlit jim naši oprávněnou víru nejen v jeho pokračování, ale také v jeho velmi pravděpodobnou akceleraci v budoucnosti. Technický pokrok přinese zásadní změny a máme spoustu důvodů očekávat, že technické změny budou daleko větší než jakékoliv představitelné změny klimatu. Jen potřeba být skeptický vůči technice a já jsem argumentoval jinde, například v *Entrepreneur Institute* ve Washingtonu D.C., není důvod očekávat, že vstoupíme do stacionárního světa – samozřejmě pokud environmentalisté nevyhrají a nezastaví vývoj lidstva.

Ekonomové by také měli připomínat důležitý a pro tuto diskusi velmi relevantní budoucí pohyb ve struktuře poptávky, kte-

Tuto preferenci nám ukazuje právě diskontní sazba. Toto konstatování není ani krátkozrakost, ani ignorantství. Je překvapivé, že i ekonomicky vzdělaní environmentalisté – jako Nicholas Stern – považují „společenskou diskontní sazbu“ za blízkou nule. Taktó nerealisticky nízká sazba nadhodnocuje budoucí efekty dnes provedených opatření (a naopak).

Musíme také zmínit tzv. princip předběžné opatrnosti, který se stal jedním z hlavních argumentů environmentalistů. Lidé jsou a měli by být opatrní. To je naprosto přirozené a tento jejich postoj nikdo nekritizuje. Každý rozumný člověk minimalizuje riziko – aťe nikoliv za každou cenu. Zijeme ve světě, kde je vždy něco za něco, a každý analytik ví, že při rozhodování o tom, zda by to či ono opatření mělo být provedeno, či nikoliv, musí zhodnotit jeho náklady a výnosy. Princip předběžné opatrnosti, toto dogma environmentalistů, vede k neodůvodnitelné maximalizaci averze k riziku. Postoje tohoto typu mohou nakonec uspět v zablokování a v zakazování všeho. Prof. Sternhell správně říká, že princip předběžné opatrnosti „vyžaduje kvantitativní soud, jinak nikdy nepřejdeme křížovatkou, nenastoupíme do autobusu nebo ani nevstaneme z postele“. A tímto „kvantitativním soudem“ je analýza nákladů a výnosů.

Indur M. Goklany vydal o principu předběžné opatrnosti celou knihu *The Precautionary Principle. A Critical Appraisal of Environmental Risk Assessment* a navrhuje v ní způsob, jak formulovat hierarchická kritéria a jak řadit různé hrozby, což je pochopitelně něco jiného než aplikace nestrukturovaného principu předběžné opatrnosti. Goklany používá několik velmi známých a často diskutovaných příkladů a dokazuje, že environmentalisté tíhnou k systematickému přeceňování negativních vlivů lidské činnosti a že opomíjejí její pozitivní dopady. Takový přístup nemůže přinést dobré výsledky.

wellovské používání slov „trh“ a „cena“, aby lidé akceptovali takovou míru kontroly nad svými životy, která je v anglofonních zemích bezprecedentní, s výjimkou období válek“. Klimatické bratrstvo (abych použil hezký termín dalšího Australana Wolfganga Kaspera) s úspěchem přesvědčilo politiky a média, že tato „k trhu přátelská“ schémata obchodování s povolenkami jsou lepší než pouhé restriktce a zákazy. V této souvislosti já dávám přednost explicitním zákazům. Jsou mnohem srozumitelnější a eventuelně odstranitelnější.

„Oteplovači“ (další pěkný termín) uspěli také ve vytvoření motivací, které vedly k obrovskému vzestupu moci a síly skupin dobývajících renty (*rent-seeking groups*). Tito hledači renty profitují z obchodování s povolenkami na vypouštění oxidu uhličitého; z budování neproduktivních větrných, solárních a dalších zařízení schopných vyrábět pouze vysoce dotovanou elektrickou energii; z pěstování nepotravinových plodin, ze kterých jsou vyráběna biopaliva na úkor výroby potravin (s dobře známými vedlejšími efekty); z výzkumu, psaní a pronášení projevů o globálním oteplování atd.

Kritika dobývání renty ze strany teoretiků veřejné volby (některých významných členů naší Společnosti), vzniklá před zhruba třiceti čtyřiceti lety, byla revolucí odmítnutím idealizace ambiciózních politiků, kteří se snaží realizovat své záměry jako „osvícení despotové“. Obávám se, že tento aspekt debaty o globálním oteplování nebyl neodborně veřejnosti dostatečně vysvětlen. Politici využívají byznysysemny usilující o tento typ výnosů jako své partnery, protože ti obvykle mají velký vliv a dostatek finančních prostředků k tomu, aby sehráli rozhodující roli.

Nezabýval jsem se ani klimatologií, ani hodnotícími zprávami IPCC. Bez silných slov a zdoluhavých argumentů postačí říci, že souhlasím s prof. Sternhellem v tom, že spojitost mezi klimatem a oxidem uhličitým ospravedlňuje sledování tohoto jevu,

ředa. „Klimatismus je ideologie“ a „veřejnou diskusi o klimatu dnes ovládají, ne-li monopolizují klimatisté... ve veřejné debatě o klimatických změnách klimatologové byli a jsou mlčící většinou“.

Naše odpověď této ideologii by měla být asná a nekompromisní, protože jsme přesvědčeni, že víme dost o křehkosti a zranitelnosti lidské společnosti a o nebezpečích plynoucích z pokusů dirigovat ji shora. Disponujeme také dostatkem důkazů, že i ve známé historii není současná míra oteplování Země bezprecedentní. Víme i to, že den za dnem přibývá vědců z oboru klimatologie, kteří globální oteplování zpochybňují na základě toho, že zemské klima je mnohem méně citlivé na oxid uhličitý, než jak se domnívá Mezivládní panel OSN pro klimatickou změnu (IPCC) a jeho protagonisté.

Neodstarek seriózních argumentů

Je také zřejmé, že globální oteplování není téma, které patří výhradně nebo převážně do oblasti přírodních věd. Je to téma *par excellence* právě pro Montpelerinskou společnost a domnívá se, že bychom ho měli chápat jako významnou součást naší agendy. Současný celosvětový spor není o teploty nebo o CO₂. Je to opět stará, dobře známá debata: svoboda a volný trh vs. dirigismus, řízení shora a všezahrnující regulace. Jinými slovy, spontánní evoluce vs. poručnickování lidské aktivity. Je to opět ona misesovská a hayekovská otázka, zda je či by měl být dominantní: „human design“ (plánování či organizování vývoje), nebo „human action“ (nikým neřízené konání milionů lidí). Pro nás jsou to známá témata. Někteří dnes používané argumenty se od minulých mohou mírně lišit, ale ambice těch „vyvolených“ (abych použil hezký termín Thomase Sowell) omezovat svobodu a brzdit prosperitu lidí jsou tu znovu. V minulosti byl trh většinou napadán argumenty socialistů s hesly typu: „Zabraňte zbláznění mas.“ Dnes je útok veden pod nebezpečnějším heslem: „Zabraňte zbláznění (nebo přímo ničení) planety.“

Tento posun se mi zdá být velmi nebezpečný. Ambice jsou na první pohled slechetnější, atraktivnější a přitažlivější; jsou také velmi chytré a účinně orientovány do budoucna, a proto jsou prakticky „imunitovány“ od reality, od existujících důkazů, od dostupných dat a standardní testovatelnosti. Jsou téměř náboženské. V jednom „zeleném“ hotelu v Kalifornii mají údajně v každém pokoji kromě Bible i knihu Ala Gorea *Nepřijemná pravda*.

Ze všech těchto důvodů jsou tyto ambice přijímány a v podstatě milovány politiky, médií a všemi jejich sympatizanty z řad tzv. public intellectuals. Právě z těch

kladní ekonomické argumenty o racionální averzi k riziku (které by nám pomohly odložit nebo odložit používání principu předběžné opatrnosti používaný environmentalisty) a chybí mi zopakování standardních argumentů o roli trhu, cen, majetkových práv na straně jedné a o tragických důsledcích nevyhnutelného selhání státu spojeného s ambicemi kontrolovat globální klima na straně druhé.

Nabídka a poptávka

Krátce se dotknu některých z těchto témat. Je třeba začít problematikou zdrojů, protože ta vždy byla v centru této debaty, počínaje Thomasem Malthusem až po Římský klub. Během posledních dvou století ekonomové sice dodali mnoho drtivých protiarargumentů, ale ve veřejné debatě nezměnili. Většina lidí věří v nebezpečí hroziícího vyčerpání zdrojů, protože vidí, že Země není nekonečná.

Tyto názory vycházejí z nepochopení dvou elementárních, avšak zcela klíčových věcí. Za prvé nevidí, že zdroje jako takové samy o sobě neexistují. Že existuje pouze nabídka zdrojů a poptávka po zdrojích, což je něco úplně jiného, a za druhé jsou zaměňovány tzv. přírodní zdroje s „ekonomickými zdroji“, se zdroji majícími význam v ekonomickém smyslu, se zdroji, které jsou lidé schopni využít – při daných cenách a technologiích. Nevěří nám, že k vyčerpání zdrojů nedochází, alespoň nikoliv k vyčerpání zdrojů jako masovému jevu, a že známé a dokumentované zásoby ekonomicky zajímavých „zdrojů“ v minulosti, a to i v nedávné minulosti, neustále rostly a rostou i nyní. Čím větší je poptávka po zdrojích (a jejich používání), tím více zdrojů je nalezeno (a dodáváno na trh).

Tato protiintuicivní idoucí věta je pro ekonomu naprosto triviální, zřejmá a zcela evidentní. V současné celosvětové zmatenosti je však minoritním názorem, který je vystaven posměchu a zesměšňování, aniž by byl brán vážně. Potřebujeme více takových

Není potřeba
být skeptický vůči technice...
Není důvod očekávat, že vstoupíme do
stacionárního světa – samozřejmě pokud
environmentalisté nevyhrají
a nezastaví vývoj
lidstva.

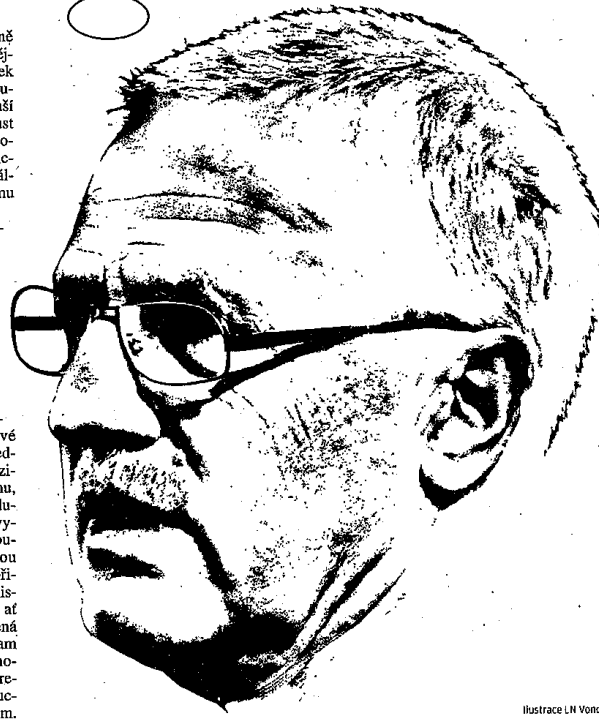
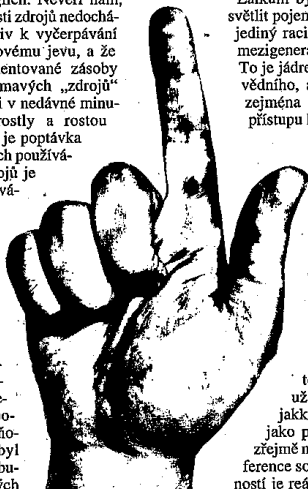
ry bude založen na tzv. důchodovém efektu (nebo – jak se také říká – efektu bohatství). S vyšším příjmem a bohatstvím lidé více „poptávají“ ochranu životního prostředí. Není nutné dnešní generace přinutit radikálně snižovat jejich spotřebu, protože zamožnější lidé v budoucnosti budou mít dostatek času učinit své vlastní racionální rozhodnutí ohledně spotřeby a investic – bez naší dnešní „quasi pomoci“. Ekonomický růst a zvyšování bohatství nevedou ke zhoršování životního prostředí, naopak. Empirický výzkum v oblasti tzv. environmentálních Kuznetsových křivek nám k tomu dává velmi přesvědčivé argumenty. Laikům bychom měli také vysvětlit pojem diskontování, jako jediný racionální základ pro mezigenerační komparace. To je jádrem společenskovevědního, a v rámci něho zejména ekonomického přístupu k této problematice: Kdokoli chce chránit budoucí generace, měl by nejprve vyslovit své předpoklady ohledně jakéhokoli mezigeneračního vztahu, nebo jinak, jednoduše řečeno, měl by vysvětlit, jak vidí budoucnost a jakou váhu či význam jí přikládá. Environmentalisté předpokládají, že ať už je budoucnost vzdálená jakkoli, má stejný význam jako přítomnost. Toto samozřejmě není pravda, protože preference současnosti před budoucností je reálné existující faktum.

Ještě více frustrující je skutečnost, že nevěnujeme dostatečnou pozornost zneužívání slov „trh“ a „cena“ ze strany těch, kteří šíří paniku o globálním oteplování. Nechtějí nic jiného než nás zdanit, ale místo toho mluví o – k trhu přátelských – „schématech obchodování s emisemi“. Nereagovali jsme dostatečně hlasitě, nevěděli jsme, že emisní povolenky jsou implicitními daněmi a že hraní si na trh nám připomíná debatu pln vs. trh z třicátých let minulého století mezi Misesem a Hayekem na straně jedné a Langem a Lernerem na druhé. Souhlasím s Rayem Evansem, když vidí „or-

an neuspávajícího útes navrhovaného há, razantní, asi nepotřebná a pravděpodobně bezvýsledná opatření“.

Závěrem bych rád zopakoval (co jsem řekl na mezinárodní konferenci o klimatických změnách, kterou v New Yorku pořádá v březnu 2008 Heartland Institute), že „musíme znovu zahájit diskusi o podstatě státu a o vztahu jednotlivce a společnosti“, protože jak jsem zdůrazňoval mnohokrát: současný spor není o klimatologii, je o svobodě. A chtěl bych dodat: „o prosperitě a o životních podmínkách milionů lidí“. Abychom předešli katastrofě, „měli bychom věřit racionalitě člověka a důsledkům spontánní evoluce lidské společnosti více než „dobru“ plynoucímu z politického aktivismu“.

Mezititulky redakce LN

Ilustrace LN Vondra